

‘Ο κ. Λεμός, σύμφωνα με τις προγραμματικές του δηλώσεις, θα παρουσιάσει και φέτος, όπως και πέρσι, προπάντων έργα νέων Έλλήνων συγγραφέων. Στα περσινά μου κριτικά σημειώματα είχα συχνά τονίσει πόσο ή ύπηρεσία που προσφέρει στην ανάπτυξη της θεατρικής μας ζωής είναι σημαντική, και πόσο, συνεπακόλουθα, είναι άξιος να τον περιβάλλει ή συμπαθεια, το ενδιαφέρον και ή υποστήριξη του κοινού. Αισθάνομαι την ανάγκη και πάλι να το επαναλάβω. Ένας νέος συγγραφέας είναι αδύνατο, ή τουλάχιστο δυσκολότατο, να εξελιχθεί και να προοδεύσει, αν δε δει το έργο του παιγμένο· μόνο τότε θα απολυτρωθεί απ’ αυτό, μόνο τότε θ’ αντιληφθεί ό ίδιος τὰ τρωτά του. Οί κεντρικές μας σκηνές, ίσως εν μέρει δικαιολογημένα από την άποψή τους, γιατί αποβλέπουν σε μακριά σειρά παραστάσεων για ν’ αποσβέσουν τὰ πολλά έξοδα που τους στοιχίζει το ανέβασμα του κάθε έργου που θα παρουσιάσουν, διστάζουν να έγκολπωθούν έργα άνώριμα, που είναι περίπου βέβαιο ότι δε θα κινήσουν τίποτ’ άλλο από την προσοχή, ότι δε θα σημειώσουν μεγάλη έπιτυχία. Πώς να μην αισθανθούμε εύγνωμοσύνη για τον κ. Λεμό που και συνειδητοποίησε ότι υπάρχει ή ανάγκη ενός πειραματικού θεάτρου των νέων συγγραφέων και επίσης και ήθοποιών, κι άμέσως προχώρησε από τη θεωρία στην πράξη, ίδρυσε αυτό το θέατρο;

‘Ο κ. Λεμός φανέρωσε για την ώρα άρκετά αξιόλογα νέα ταλέντα· άνάμεσό τους συγκαταλέγεται κι ό κ. Σ. Πατατζής. ‘Η παράσταση ήταν για μένα μια άποκάλυψη· είχα άκούσει και διαβάσει πολλά για την έκκολαπτόμενη ιδιοφυΐα του κ. Πατατζή. Στο μυθιστόρημά του «‘Η μεθυσμένη πολιτεία», που εξέδωσε τελευταία, όμολογώ ότι δεν είχα κατορθώσει να τη διακρίνω. ‘Η «Έπιστροφή από το Μπούχενβαλτ» μου

έδειξε ότι ή δική μου διορατικότητα ήταν έλαττωματική.

‘Η α’Επιστροφή από τὸ Μπούχενβαλντ» δὲν εἶναι βέβαια ἓνα ἄρτιο ἔργο. Ὑπάρχουν σ’ αὐτὸ καὶ πολλὲς τεχνικὲς ἀδεξιότητες, ἐπαναλήψεις, περιττολογίες, χαλαρὲς ἢ αὐθαίρετες ἀλληλοσυνδέσεις τῶν σκηνῶν, καὶ πολλοὶ οὐσιαστικοὶ φόρτοι: μελοδραματισμοί, ὑπέρμετρες τραγικότητες, οἱ ὁποῖες ἐκδηλᾷ μαρτυροῦν τὴν ἡλικία τοῦ συγγραφέα. Τὰ νιάτα πάντα μεγαλοποιοῦν· τὰ νιάτα εἶναι ἀπόλυτα. Τῇ σχετικότητά καὶ τὶς φωτοσκιάσεις δὲν τὶς βλέπει κανένας παρὰ ἀφοῦ κάπως κατακαθίσουν οἱ ἐφηβικοὶ κοχλασμοί. Τὰ πρόσωπα εἶναι πολὺ μονογραμμικὰ ζωγραφισμένα· ὅλα, ἐχτὸς ἀπὸ τὸν κεντρικὸ ἥρωα, μέσα στὸν ὅποιο γίνεται κάποια μεταστροφή καὶ κάποια ἀλλαγὴ, εἶναι στατικά, εἶναι ἀναλλοίωτα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἕως τὸ τέλος. Δὲ φωτίζεται παρὰ μιὰ πλευρὰ τοῦ χαρακτήρα τους: πάντα ἡ ἴδια. Ἡ πλευρὰ ὅμως αὐτὴ φωτίζεται ζωηρά· ἔτσι, χάρις καὶ στὴν ἀναμφισβήτητη πλαστικὴ δύναμη τοῦ κ. Πατατζῆ, ἀποχτοῦν κάποια ἀναγλυφικότητα.

Ὑπάρχει μέσα στὸν κ. Πατατζῆ ὅ,τι εἶναι προπάντων σημαντικὸ νὰ ἔχει ἓνας νέος συγγραφέας: ποίηση καὶ πνευματικότητα. Ἀρκετὰ σημεῖα τοῦ διαλόγου μᾶς τὸ δείχνουν· εἶναι μεστὰ ἀπὸ νόημα. Ἡ ποίηση καὶ ἡ πνευματικότητα κατορθώνουν, τουλάχιστον ἐν μέρει, νὰ ἐξουδετερώσουν τὶς ἀτέλειες καὶ τὶς ἀδυναμίες τοῦ δράματός του, νὰ τοῦ ἐμφυσήσουν κάποια, ἔστω κι ἀμυδρή, θεατρικὴ κίνηση καὶ ζωὴ· αὐτὲς μᾶς μεταδίνουν, μᾶς διοχετεύουν, στιγμὲς καὶ συγκλονιστικά, τῇ συγκίνησὲς του, ἢ ἀκριβέστερα τὸ σπαραγμὸς του. Ἡ α’Επιστροφή ἀπὸ τὸ Μπούχενβαλντ» εἶναι ἓνας λυγμός. Στὶς ψυχὲς τῶν καλοπροαίρετων, μετὰ τὸν Πόλεμο κυριαρχεῖ ἡ ἀπόγνωση. Γιατὶ ἀγωνίσθηκαν, γιατί πολέμησαν οἱ ἄνθρωποι, γιατί ὑποφέρανε, γιατί μαρτύρησαν; Γιὰ νὰ διαμορφωθεῖ ἓνας κόσμος ἐξουσιασμένος ἀπὸ τὴν ἀνηθικότητα καὶ τὴν πώρωση; Ἐν τούτοις, μερικοὶ δὲν κύλησαν μέσα στὴ γενικὴ κατὰπτωση, διατήρησαν τὸν ἀνθρωπισμὸ τους. Τὸ παράδειγμά τους μπο-

ρεϊ νά ἐνθαρρύνει καὶ τοὺς ἄλλους, τοὺς δισταχτικούς, τοὺς ἀπογοητευμένους, πού εἶναι ἔτοιμοι νά καταθέσουν τὴ δραστηριότητά τους, μπορεῖ νά ξαναγεννήσει μέσα τους τὴν ἀγάπη γιὰ τὴ ζωή, τὴν πίστη τους σ' αὐτή, τὴ διάθεση γιὰ τίμια καὶ παραγωγικὴ δουλειά. Μιὰ ἀκτίνα ἐλπίδας κι αἰσιοδοξίας φωτίζει στὸ τέλος τὸ στυγνὸ δράμα τοῦ κ. Πατατζῆ.

Ὁ κ. Λεμὸς δὲν ὑπηρετεῖ τοὺς νέους συγγραφεῖς μόνο μὲ τὸ νά ἀνεβάζει τὰ ἔργα τους, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν τρόπο πού τὰ ἀνεβάζει. Οἱ πρῶτες του, προπάντων, παραστάσεις κάθε περιόδου, στίς ὁποῖες ἔχει καιρὸ νά ἀφιερῶσει πολλὲς πρόβες, εἶναι πολὺ ἱκανοποιητικέες· ἀργότερα, ἡ ἀνάγκη νά παρουσιάζει, πολὺ συχνὰ καὶ πολὺ βιαστικά, νέα ἔργα, ἐπηρεάζει τὴν ἀποδοτικότητα τοῦ θιάσου του, ἐπηρεάζει καὶ τὸν ἴδιο· τὸ παίξιμό του ἀποχτᾷ μιὰ νευρικήτητα, μιὰ σπασμωδικότητα, συχνὰ ἐνοχλητικές, ἀπὸ τίς ὁποῖες εἶναι ἐντελῶς ἀπαλλαγμένος ὅταν ἔχει προφθάσει νά μελετήσῃ τὸ ρόλο του. Στὴν «Ἐπιστροφή ἀπὸ τὸ Μπούχενβαλντ» διέπλασε τὸν τύπο πού ἐνσάρκωνε μὲ λιτότητα καὶ παραστατικότητα.

Ἡ λιτότητα καὶ ἡ παραστατικότητα ἦταν τὸ χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τῆς ὅλης ἐρμηνείας. Ἡ ἐπίτευξη αὐτῆ τοῦ κ. Λεμοῦ εἶναι τόσο περισσότερο ἀξιόλογη πού ὁ θιάσός του δὲν ἀπαρτίζεται ἀπὸ δόκιμους ἡθοποιούς. Τὰ ἀντρικά του προπάντων στελέχη ὕστεροῦν. Ἀπὸ τοὺς ἄντρες ἡθοποιούς τοῦ θιάσου, μόνον ὁ κ. Πλακούδης ἔδειξε ὅτι ἔχει προσωπικότητα καὶ προσόντα. Ἐν τούτοις, στὸ σύνολο εἶχε ἐπιβληθεῖ πειθαρχία, καὶ ἔτσι ἀποφεύχθηκαν οἱ πολὺ χτυπητὲς κακοφωνίες. Ὁ κ. Λεμὸς εἶναι ἓνας ἐμψυχωτής· κατέχει τὴν ἰδιαιτέρη καὶ σὰν μαγικὴ δύναμη νά μαγνητίζει τὸ περιβάλλον του, πού συχνὰ λείπει κι ἀπὸ ἡθοποιούς πολὺ πιὸ ὀλοκληρωμένους ἀπ' αὐτὸν—συλλογίζομαι αὐτὴ τὴ στιγμή τὸν κ. Βεάκη καὶ τὴν ἄθλια παράσταση πού ἔδωσε ὁ θιάσός του—καὶ πού εἶναι ἀπαραίτητη σὲ κάθε ἡγέτη.

Δημιουργικὴ ἀνταπόκριση στὴν προσπάθειά του τοῦ δίνουν

μερικά γυναικεία μέλη του θιάσου του, και ιδιαίτερα η δ. Μαρούλα Ρώτα, που και πέρσι είχε αναδειχθεί, και φέτος φανέρωσε αίσθητή άνοδο. Πολύ πρόσεξα και τη νέα ήθοποιό Κα Δ. Λαμπίρη. Έπέτυχε σ' ένα δύσκολο, για μια νέα κι άπειρη ήθοποιό, άθλο: κατόρθωσε να ένσαρκώσει μια γυναίκα απόλυτα διεφθαρμένη, χωρίς να ώραιοποιήσει τόν τύπο της αλλά και χωρίς να προσφύγει σέ έκτυπες υπογραμμίσεις κι έκχυδαΐσεις, χωρίς να απομακρυνθεί από τη γραμμή της Τέχνης. Για την έπίσης νέα ήθοποιό Κα Φρ. Ίακωβίδου είναι ακόμα πρόωρο να αποφανθεί κανένας· έδειξε αίσθητή άδεξιότητα, και η άρθρωσή της ήταν πολύ έλαττωματική.

"Όλα δέν είναι καλλιτεχνικά στó θέατρο του κ. Λεμοΰ· ώ, βέβαια όχι! Είναι όμως ένα θέατρο όπου γίνεται πολλή και γόνιμη εργασία.